

ORJİNAL MAKALE / ORIGINAL ARTICLE

Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi / BAUN Sağ Bil Derg
Balıkesir Health Sciences Journal / BAUN Health Sci J
ISSN: 2146-9601- e ISSN: 2147-2238
Doi: <https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.831760>

Hemşirelik Öğrencilerinin İyi Ölüme İlişkin Düşünceleri

Banu ÇEVİK¹, Esin AYIK², Hilal AYTEK², Esmanur ÖZÇELİK², Gizem SARI²,
Elif ÜNLÜ²

¹ Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü

² Başkent Üniversitesi Hastanesi, Hemşirelik Hizmetleri Müdürlüğü

Geliş Tarihi / Received: 26.11.2020, Kabul Tarihi / Accepted: 25.12.2020

ÖZ

Amaç: Araştırma hemşirelik öğrencilerinin iyi ölüme ilişkin düşüncelerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. **Gereç Yöntem:** Bu tanımlayıcı çalışma Mart 2019-Mayıs 2019 tarihleri arasında Ankara’da özel bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde okuyan, araştırmaya katılmayı kabul eden 138 öğrenci ile yürütülmüştür. Veriler araştırmacı tarafından ilgili literatür incelenerek oluşturulan ‘Öğrenci Tanıtım Formu’ ve ‘İyi Ölüm Ölçeği’ kullanılarak toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, sayı, yüzde, ortalama ve ki-kare, OneWay ANOVA ve Tukey testi kullanılmıştır. **Bulgular:** Çalışmada hemşirelerin iyi ölüm ölçeği puan ortalaması 58.23±8.26 bulunmuştur. Öğrencilerin okudukları sınıf yılı ve eğitimleri sırasında iyi ölüm kavramı hakkında bilgisi olma durumu ile iyi ölüm ölçek ortalama değeri ve ölçek alt boyutlarının ortalama değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. **Sonuç:** Çalışmamızın sonucu olarak öğrenci hemşirelerin iyi ölüme hakkında iyi ve olumlu bir düşünceye sahiptirler. Hemşirelik eğitim programı müfredatında ölüm ve iyi ölüm konularına daha fazla yer verilmesini önerilir. **Anahtar Kelimeler:** Hemşire, İyi Ölüm, İyi Ölüm Ölçeği.

Opinions of Nursing Students About the Good Death

ABSTRACT

Objective: This study aims to determine the thoughts of the nursing students studying in the Faculty of Health Sciences about good death and the meaning of life. **Material and Methods:** This descriptive study was conducted between 138 nursing students studying at the Faculty of Health Sciences at a private university in Ankara between March 2019 and May 2019. The data were collected using the "Student Introduction Form" and the "Good Death Scale" composed by the researcher by examining the relevant literature. Number, percentage, mean and chi-square, OneWay ANOVA, and Tukey tests were used to evaluate the data obtained from the research. **Results:** In the study, the average point of the good death scale of the nursing students was 58.23 ± 8.26. There is a statistically significant relationship between the fact that students know the concept of good death during their education and their class year, and the mean value of the good death scale and the mean values of the scale sub-dimensions. **Conclusion:** As a result of our study, we can say that student nurses have a good and positive opinion about a good death. We might suggest that death and well-being should be given more space in the nursing education curriculum.

Keywords: Nurse, Good Death, Good Death Scale.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Banu ÇEVİK, Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD, Antalya, Türkiye.

E-mail: bnkucuk@yahoo.com

Bu makaleye atıf yapmak için / Cite this article: Çevik, B, Ayık, E, Aytek, H, Özçelik, E, Sarı, G, Ünlü, E. Hemşirelik Öğrencilerinin İyi Ölüme İlişkin Düşünceleri. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(2),166-172. <https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.831760>

©Copyright 2021 by the Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi.

BAUN Sağ Bil Derg 2021 OPEN ACCESS <https://dergipark.org.tr/tr/pub/balikesirsbd>
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

GİRİŞ

Din, kültür, inançlar ve gelenekler ölüme karşı tutum ve ölüm algılarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Ölüme yönelik tutum ve tepkiler toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu nedenle ölüm toplumlar arasında iyi ya da kötü olarak algılanmaktadır (Kent ve ark., 2012; Macleod ve ark., 2016; Topuz, 2013). İyi ölüm bütün toplumlarda istenilen bir durum, üzerinde çok konuşulan bir kavramdır. İyi ölümün evrensel bir tanımı yoktur, ancak iyi ölümün temel nitelikleri; ölümü isteme, zamanında gelen ölüm, doğal ve itibarlı ölüm olarak kabul edilmektedir. İyi ölüm 'iyi yönetilen ölüm' olarak da tanımlanmaktadır. İyi ölüm için literatürde uygun ölüm, mutlu ölüm, onurlu ölüm, itibarlı ölüm, saygın ölüm ve huzurlu ölüm gibi farklı terimler kullanılmaktadır (Brenman ve ark., 2011; Macleod ve ark., 2016; Mori ve ark., 2018; Topuz, 2013; Silva ve ark., 2015). İyi ölüm için kullanılan bu farklı kavramların hepsinin ortak amacı insana değer vermek, saygı ve empati ile ilgilenmek, fiziksel ve duygusal acıyı en aza indirmektir (Brenman ve ark., 2011; Ceyhan ve ark., 2018; Schwartz ve ark., 2003). İyi ölüm süreci ölümcül bir hastalık tanısı konulması ile başlamaktadır (Ceyhan ve ark., 2018; Mori ve ark., 2018; Özyalçın, 2019). Terminal dönem; kişinin ölümle ilgili deneyimi, sosyal yaşamı, kişinin özerkliği, ölüm süreci üzerindeki kontrolü ve yaşam sonu sağlık hizmetinin kalitesi ile ilişkilidir. Ölüm sürecinde olan hastalara bakım yapmak ve ölüm olgusunu ele almak, hemşirelik mesleğinin en zorlu yönleri arasındadır (Ceyhan ve ark., 2018; Koç ve Sağlam, 2008; Mori ve ark., 2018). Bu hastalara daha iyi bakım sağlayabilmek için hemşirelerin hastaların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının farkında olması ve ölüm olgusunu kabul etmesi gerekir. Hemşirelerin demografik ve bireysel özellikleri, ölüme ilişkin önceki deneyimleri, eğitim durumu, inanç durumu ve ölümü konuşabilme durumu, ölmekte olan hastaya bakım verme deneyimi ölmekte olan hastaların bakımına yönelik tutumlarını değiştirebilir ve şekillendirebilir (Ceyhan ve ark., 2018; Çevik ve Kav, 2012; Koç ve Sağlam 2008; Mori ve ark., 2018). Hemşirelerin iyi ölüme ilişkin algı ve tutumları yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, eğitim ve kültürden etkilenmektedir (Bilge ve ark., 2013; Ceyhan ve ark., 2018; Çevik ve Kav, 2012; Silva ve ark., 2015; Yılmaz ve Vermişli, 2015). Hemşirelerin eğitim seviyesi ve deneyimi arttıkça, ölmekte olan hastaya yaklaşımları ve tutumları daha iyi ve etkin olduğu literatürde belirtilmektedir (Terkamo-Moisio, ve ark 2016;; Bilge ve ark., 2013; Çevik ve Kav, 2012; Uysal ve ark., 2019; Yılmaz ve Vermişli, 2015).

Hemşirelik öğrencileri eğitimleri süresince ölmekte olan hastalarla karşılaşmakta ve ölüm sürecinde olan hastaya bakım vermeyi öğrenmektedir. Bu öğrenme süreci hemşirelik öğrencilerinde kaygı, korku gibi psikososyal sorunlara neden olabilmenin yanında ölüme ilişkin tutum ve davranış geliştirmesini sağlamaktadır (Bilge ve ark., 2013; Çevik ve Kav,

2012; Şahin ve ark., 2016; Yılmaz ve Vermişli, 2015). Bu tutum ve davranışlar; ölümün iyi ya da kötü olduğunu düşünme, ölümden korkma, ölümden kaçma, ölümü konuşmama gibi durumlar olabilir (Anja ve ark., 2016; Bilge ve ark., 2013; Ceyhan ve ark., 2018; Çevik ve Kav, 2012; Özyalçın, 2019). Öğrencilik döneminde hemşirelerin ölüme ilişkin algı ve tutumlarının olumsuz olması, ölümün doğal bir süreç olarak kabul edilmesini engeller ve bireylerin kendi ölümü, yakınlarının ölümü düşünmesinden uzak tutar. Ölümü düşünmek istemeyen birey ölümün iyi olmasını düşünmek istemez. Ancak hemşireler meslekleri nedeniyle sıklıkla başkasının ölümünü gözlemlemektedir. Hemşirelerin ölüme ilişkin iyi ölüm ya da kötü ölüm düşüncelerini eğitimleri sırasında ve çalışma deneyimleri ile kazanmaktadır (Terkamo-Moisio, ve ark 2016; Ceyhan ve ark., 2018; Özyalçın, 2019, Uysal ve ark., 2019). Literatüre baktığımızda hemşirelik öğrencilerin ölüme yönelik tutum, ölüm anksiyetesini araştıran çok sayıda çalışma vardır (Bilge ve ark., 2013; Çevik ve Kav, 2012; Kent ve ark., 2012; Topuz, 2013; Yılmaz ve Vermişli, 2015). Hemşirelerin iyi ölüme ilişkin düşünceleri araştıran sınırlı sayıda çalışma olup hemşirelik öğrencilerinin iyi ölüme ilişkin düşüncelerini içeren bir çalışmaya rastlanmamıştır (Brenman ve ark., 2011; Ceyhan ve ark., 2018, Özyalçın, 2019; Silva ve ark., 2015). Günümüzün hemşirelik öğrencileri gelecekteki sağlık ekibinin en temel profesyonelleri olarak ölmekte olan hastalara bakım vereceklerdir. Bu nedenle çalışmamızın sonuçlarının literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir

Bu araştırma ile hemşirelik öğrencilerinin iyi ölüme ilişkin düşüncelerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılan araştırmada, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- 1 Öğrencilerin iyi ölüme ilişkin düşünceleri nedir?
2. Öğrencilerin iyi ölüm ölçek puan ortalamaları nedir?
3. Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre İyi Ölüm Ölçeği toplam puan ve alt boyut puanları arasında fark var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın türü

Araştırma tanımlayıcı tiptedir.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Çalışmanın evrenini Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde 2018-2019 yılı bahar döneminde öğrenim gören 1.,2.,3. ve 4.sınıf hemşirelik öğrencisi (n=157) oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçimi yapılmamış olup, gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden 138 öğrenci (%87.8) çalışma kapsamına alınmıştır. Araştırma verileri için ön uygulamaya alınan 10 öğrenci ve çalışmaya katılmaya gönüllü olmayan 9 öğrenci örneklem dışı bırakılmıştır.

Veri toplama araçları

Çalışmanın verileri "Öğrenci Tanıtım Formu" ve "İyi Ölüm Ölçeği" ile toplanmıştır.

Öğrenci tanıtım formu: Bu form konu ile ilgili literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur. (2-5,7,14) Öğrencilerin yaş, cinsiyet, okuduğu bölüm, sınıf gibi tanımlayıcı özelliklerini ve iyi ölüme ilişkin düşüncelerini belirlemeye yönelik 11 soruyu içermektedir.

İyi Ölüm Ölçeği: Hemşirelerin iyi ölüm kavramına ilişkin özelliklerini saptamak üzere Schwartz ve arkadaşları tarafından 2003 yılında geliştirilmiştir (Schwartz ve ark., 2003). Ölçeğin Türkçe 'ye geçerliliği 2013 yılında Fadiloğlu ve Aksu tarafından yapılmıştır (Fadiloğlu ve Aksu, 2013). Ölçek 17 maddeden oluşan 4'lü likert tipli bir ölçek olup maddeler hiç (1), biraz (2), orta (3), çok (4) şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçek psikososyal manevi alt boyut (9 soru), kişisel kontrol alt boyut (3 soru) ve klinik alt boyut (5 soru) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Psikososyal ve manevi alt boyut; ölümün psikososyal ve manevi yönlerini tanımlamaktadır. Kişisel kontrol alt boyut; zihinsel dikkati, iletişim yeteneği ve fiziksel fonksiyonların kontrolünü, klinik alt boyut ise ölümün klinik veya biyomedikal yönlerini tanımlamaktadır (Fadiloğlu ve Aksu, 2013). İyi ölüm ölçeği toplam puanı 17 ile 68 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması daha olumlu ölüm düşüncesini göstermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.91 bulunmuştur. Bu çalışma için ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.90 bulunmuştur.

Verilerin toplanması

Veriler Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik bölümünde 18 Nisan 2019 -20 Mayıs 2019 tarihleri arasında öğrenim gören 138 öğrenciden toplanmıştır. Veri toplama formları öğrencilere ders sorumlusu öğretim elemanlarından izin alındıktan ve sınıf ortamında öğrencilere araştırma hakkında açıklamalar yapıldıktan sonra, aydınlatılmış onamları da alınarak araştırmacılar tarafından verilmiştir. Sorular cevaplanırken araştırmacılar katılımcıların yanında bulunmuştur. Öğrenciler formları 25-30 dakika içerisinde doldurmuşlardır.

Verilerin analizi

Verilerin değerlendirilmesinde Statistical Package for Social Science (SPSS) versiyon 21.0 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında yapılmıştır. İstatistiksel değerlendirmede öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini belirlemek için sayı, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadıklarını test etmek için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Çalışmamada veriler normal dağıldığı için verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır. İyi ölüm ölçeği güvenilirlik kat sayısını hesaplamak amacıyla Cronbach Alfa güvenilirlik analizi, ölçek toplam puan ve ortalama değerlerini hesaplamak için aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Öğrencilerinin sosyodemografik özellikler ile ölçek ve ölçek alt grupları arasındaki ilişkiyi belirlemek için Student's T testi, Çoklu grup karşılaştırmaların One ANOVA ve Tukey testi kullanılmıştır. Veriler %95 güven aralığında

değerlendirilmiş, $p < 0.05$ düzeyi anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın etik yönü

Araştırmanın uygulanabilmesi için Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Karar no: 62310886-604.01.01) izin, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden sözlü ve yazılı onam alınmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin yaş ortalaması 21.2 ± 1.50 ; (minimum: 18-maximum:24) olup, %91.3'ü kadın ve %38.4'ü 4. sınıf öğrencisidir. Öğrencilerden %90.6'sının önemli bir sağlık sorunu yoktur (Tablo 1).

Tablo 1. Hemşirelik öğrencilerinin tanıtıcı özellikleri

Tanıtıcı Özellikleri	n	%
Yaş, $X \pm SS = 21.2 \pm 1.50$; (min: 18- max:24)		
Cinsiyet		
Kadın	125	91.3
Erkek	12	8.7
Okuduğu sınıf derecesi		
1.Sınıf	26	18.8
2.Sınıf	24	17.4
3.Sınıf	35	25.4
4.Sınıf	53	38.4
Önemli bir sağlık sorunu durumu		
Sağlık sorunu var	13	9.4
Sağlık sorunu yok	125	90.6
Sağlık sorununuz (n=13)		
Alerjik astım	4	30.8
Epilepsi	3	23.0
Hipertansiyon	2	15.4
Skalyoz	2	15.4
Tip I DM	2	15.4
Toplam	138	100.0

Çalışmamızda öğrencilerin %59.4'ü eğitimleri sırasında iyi ölüm kavramını duyduklarını belirtmişlerdir. İyi ölüm kavramı hakkında bilgisi olduğu ifade eden öğrenciler iyi ölümü tanımlamışlar ve iyi ölümü öğrencilerin %54.8'i "ağrısız ve huzurlu ölüm"; %13.4'ü "sevdiklerinin yanında onlara veda ederek ölmek"; %9.8'i "itibarlı ölüm"; %8.5'i "kimseye bağımlı olmadan ölmek"; %7.4'ü "uykuda ölüm"; %6.1'i "hayatta yapmak isteği her şeyi yaparak ölmek" olarak tanımlamışlardır. Öğrencilerin %87'si daha önce ölüm deneyimi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ölüm deneyimi yaşayan öğrencilerin ise %60.8'i ise yakın akraba kaybı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerden %72.5'i ölümü arada bir düşündüklerini belirtmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Hemşirelik öğrencilerinin iyi ölüme ilişkin düşünceleri

İyi Ölüme İlişkin Özellikler	n	%
İyi ölüm kavramını eğitiminiz sırasında duyma durumu		
Evet	82	59.4
Hayır	56	40.6
İyi ölüm kavramının anlamı (n=82)		
Huzurlu ve ağrısız ölüm	45	54.8
Sevdiklerinin yanında onlara veda ederek ölme	11	13.4
İtibarlı ölüm	8	9.8
Kimseye bağımlı olmadan ölme	7	8.5
Uykuda ölüm	6	7.4
Hayatta yapmak istediği her şeyi yaparak ölme	5	6.1
Daha önce ölümlle karşılaşma durumu		
Evet, karşılaştım	120	87.0
Hayır, karşılaşmadım	18	13.0
Yakınlık derecesi (n=120)		
Yakın akraba	73	60.8
Birinci derece yakın akraba	38	31.6
Arkadaş	9	7.6
Ölümü düşünme sıklığı		
Arada bir düşünürüm	100	72.5
Hep düşünürüm	25	18.1
Hiç düşünmem	13	9.4
Toplam	138	100.0

Çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinin iyi ölüm ölçek toplam puan ortalaması 58.23±8.26 (minimum 17- maksimum 68), ölçek alt boyutlarından psikososyal ve manevi alt boyut puan ortalaması 31.42±4.21 (minimum: 9- maksimum: 36); kişisel kontrol boyut puan ortalaması 10.64±1.90 (minimum 3 -maksimum 12) ve klinik alt boyut puan ortalaması 16.17±3.11 (minimum 5- maksimum 20) olarak bulunmuştur (Tablo 3).

Çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinin iyi ölüm ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamaları dağılımı Tablo 4'de sunulmaktadır. Öğrencilerin yaş, cinsiyet, daha önce ölümlle karşılaşma durumu, ölen kişinin yakınlık derecesi ve eğitim almadan önce ölümlle karşılaşma durumu ile iyi ölüm ölçek ve ölçek alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki

bulunmamıştır ($p>0.05$). Öğrencilerin okudukları sınıf ile iyi ölüm ölçek ortalama değeri ve ölçek alt boyutlarının ortalama değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$). Birinci sınıfta okuyan öğrencilerin iyi ölüm ölçeği ve ölçek alt boyut ortalama değerleri 2., 3., ve 4 sınıfta okuyan öğrencilerin ortalama değerlerinden daha yüksektir. İyi ölüm kavramını eğitimi sırasında bilgi edinen öğrencilerin iyi ölüm ölçeği toplam puanı 59.71±6.30, bilgisi olmayan öğrencilerin toplam puanından 56.07±10.07 istatistiksel olarak anlamlı ve yüksek bulunmuştur. Ayrıca iyi ölüm kavramı hakkında eğitimleri sırasında bilgisi olan öğrencilerin, bilgisi olmayanlara göre psikososyal ve manevi boyut, kişisel kontrol boyut puan ortalamaları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo 4).

Tablo 3. İyi Ölüm Ölçeği alt boyut puan ortalamalarının dağılımı

İyi Ölüm Ölçeği Alt Boyutları	Min- Maks	X±SS
Psikososyal ve Manevi Alt Boyut	9-36	31.42±4.21
Kişisel Kontrol Alt Boyut	3-12	10.64±1.90
Klinik Alt Boyut	5-20	16.17±3.11
Toplam Puan	17-68	58.23±8.26

X= Ortalama, SS = Standart sapma

Tablo 4. Hemşirelik öğrencilerinin İyi Ölüm Ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamaları dağılımı

	Psikososyal ve manevi boyut	Kişisel kontrol boyut	Klinik boyut	İÖÖ toplam puan
	X±SS	X±SS	X±SS	X±SS
Cinsiyet				
Kadın	31.49±4.29	10.68±1.92	16.19±3.16	58.36±8.44
Erkek	30.66±3.28	10.25±1.71	16.00±3.00	56.91±6.20
Test değeri	t=0.647	t=0.827	t=0.202	t=0.579
p	p=0.519	p=0.422	p=0.840	p=0.564
Sınıf				
1.sınıf	31.12±4.20	11.26±1.26	17.42±2.78	61.80±7.40
2.sınıf	28.91±5.21	9.95±2.25	14.41±4.16	53.29±10.94
3.sınıf	30.51±4.11	10.08±2.16	15.42±3.08	56.02±8.45
4.sınıf	30.81±2.99	11.01±1.06	16.84±2.37	60.67±5.46
Test değeri	F=6.142	F=3.901	F=6.005	F=6.857
p	p=0.001	p=0.012	p=0.001	p=0.000
İyi ölüm kavramını eğitimi sırasında duyma/ bilgi edinme durumu				
Evet, bilgim var	32.25±3.19	10.91±1.50	16.54±2.69	59.71±6.30
Hayır, bilgim yok	30.19±5.16	10.25±2.25	15.62±3.52	56.07±10.07
Test değeri	t=2.854	t=2.091	t=1.725	t=2.599
p	p=0.004	p=0.043	p=0.087	p=0.010
Eğitim öncesinde ölümle karşılaşma durumu				
Evet, karşılaştım	31.87±3.47	10.68±1.82	16.27±3.07	58.43±7.73
Hayır, karşılaşmadım	31.05±6.20	10.38±2.37	15.50±3.50	56.94±11.04
Test değeri	t=0.396	t=0.611	t=0.986	t=0.711
p	p=0.695	p=0.542	p=0.326	p=0.428
Ölen bireyin yakınlık derecesi				
Yakın akraba kaybı	31.31±3.21	10.68±1.74	16.23±2.81	58.23±7.12
1.Derece yakın akraba	32.02±3.99	10.76±1.92	16.44±3.32	59.23±8.15
Arkadaş kaybı	32.55±3.55	11.00±1.50	16.55±3.24	60.11±7.21
Test değeri	F=0.717	F=0.132	F=0.092	F=0.387
p	p=0.490	p=0.877	p=0.912	p=0.680
Ölümü düşünme durumu				
Hep düşünürüm	31.88±4.37	11.12±1.42	17.36±3.28	60.36±7.98
Arada düşünürüm	31.72±3.36	10.51±1.90	15.9±2.93	57.83±7.57
Hiç düşünmem	30.53±7.10	10.76±2.58	16.00±3.76	57.30±12.3
Test değeri	F=0.430	F=1.060	F=2.276	F=1.029
p	p=0.652	p=0.346	p=0.108	p=0.360

X= Ortalama, SS = Standart sapma

TARTIŞMA

Çalışmamızda öğrenci hemşirelerin iyi ölüme hakkında iyi, olumlu bir düşünceye sahip olduklarını söyleyebiliriz. Öğrencilerin iyi ölüm ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması 58.23±8.26 'dir. Ceyhan ve ark. (2018) yoğun bakımda çalışan hemşirelerin iyi ölüm algılarını belirlemek için yaptıkları çalışmada; hemşirelerin iyi ölüm ölçek puanı 56.75 ± 8.90 olduğu; Özyalçın (2019) çalışmasında hemşirelerin iyi ölüm ölçek puanının 56.24±9.37 olduğunu belirtmişlerdir. İyi ölüm kavramını literatürde hemşirelerin huzurlu ölüm, evde ölüm, barışçıl ölüm, ağrısız ölüm, sevdiklerine veda ederek ölüm şekline tanımladıkları belirtilmektedir (Brenman ve ark., 2011; Ceyhan ve ark., 2018; Özyalçın 2019; Silva ve ark., 2015). Bizim çalışmamızda da literatürle uyumlu olarak iyi ölüm kavramını öğrenci hemşireler "ağrısız ve huzurlu ölüm"; "sevdiklerinin yanında onlara veda

ederek ölmek"; "itibarlı ölüm"; "kimseye bağımlı olmadan ölmek"; "uykuda ölüm"; "hayatta yapmak isteği her şeyi yaparak ölmek" olarak tanımlamışlardır. Finlandiya'da 82 hemşire ile yapılan çalışmada hemşireler iyi ölümü 'acı çekmeme", "kendi ölüm kararını kendi verebilme", "doğal yollarla herhangi bir müdahale olmadan ölmek" şeklinde tanımlamışlardır (Haishan ve ark., 2015). Kunsongkeit (2017), otuz hemşire ile derinlemesine görüşme yöntemini kullanarak yaptığı nitel çalışmada; hemşireler iyi ölümü "ağrısız ölüm", "huzurlu ölüm", "yakınlarının yanında ölüm" olarak tanımladıklarını belirtmiştir. Hemşirelerin ölüm ve iyi ölüme ilişkin düşünceleri bireysel özelliklerinden yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, daha önceki ölüm deneyimleri gibi değişkenlerden etkilenmektedir (Bilge ve ark., 2013; Ceyhan ve ark., 2018; Macleod ve ark., 2016; Özyalçın 2019; Uzunkaya 2016; Yılmaz ve Vermişli 2015).

Uzunkaya (2016) ve Özyalçın (2019)'ın hemşireler ile yaptığı çalışmalarında; kadın olanların iyi ölüm puan ortalamalarının, erkek hemşirelerin iyi ölüm puan ortalamalarından daha yüksek ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak önemli bulunduğunu bildirmişlerdir. Ceyhan ve ark., (2018), hemşirelerin iyi ölüm algılarının yaşa göre değiştiğini ve özellikle ileri yaşta olan hemşirelerin iyi ölüm ölçek puanları daha yüksek, anlamlı olduğunu belirtmişlerdir. Tang ve ark., (2002), Çin'de kolej öğrencileri ile yaptığı çalışmada yaş daha genç olan öğrencilerin ölüm korkularının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Bizim çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinin yaş ve cinsiyetleri ile iyi ölüm ölçeği puan ortalaması arasında anlamlı bir fark yoktur. Çalışmamızda hemşirelerin öğrenci olması ve dolayısıyla birbirleri arasında yaş farkının olmaması nedeniyle iyi ölüm ölçek puanı arasında anlamlı fark bulunmamış olabilir.

Çalışmamızda öğrencilerin okudukları sınıf ile iyi ölüm puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Birinci ve dördüncü sınıfta okuyan öğrencilerin iyi ölüm ve ölçek alt gruplarının puan ortalamaları ikinci ve üçüncü sınıfta okuyan öğrencilerden daha yüksek ve aradaki fark anlamlıdır. Şahin ve ark., (2016), hemşirelik öğrencilerinin ölüm kaygısını belirlemek için yaptıkları çalışmada; öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre, 1. ve 2. sınıfların ölüm kaygısının, 3. ve 4. sınıflara göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonucun, 3. ve 4. sınıf öğrencilerin eğitim öğretimleri esnasında aldıkları bilgilerden ve klinik uygulamaları esnasında kazanmış oldukları deneyimlerden olabileceği düşünülmektedir. Özer ve ark., (2015), yaptığı bir çalışmada; hemşirelik öğrencilerinden birinci sınıfta olanların ölüm korkusu puan ortalamasının daha düşük olduğu bulunmuştur. İyi ölüm düşüncesini hemşirelerin ölüm korkusu, ölüm kaygısı etkilemektedir. Ancak bizim çalışmamızda hemşirelerin iyi ölüme ilişkin algıları birinci ve 4 sınıfta daha iyi olduğu görülmektedir. Bu sonuç birinci sınıfta öğrencilerin ölüm olgusu ile karşılaşmamalarından kaynaklanıyor olabilir. İkinci ve üçüncü sınıfta öğrencilerin klinik uygulamalarda olmaları, ölüm olgusunu hastalarında belki de ilk kez deneyimlemeleri, anksiyete, korku yaşamalarına neden olarak iyi ölüm ölçek puanlarının daha düşük, 4. sınıfta ise öğrencilerin eğitimleri sırasında seçmeli derslerden onkoloji hemşireliği, palyatif bakım veya yoğun bakım hemşireliği derslerinden en az birini almış olmaları, daha fazla klinik alanda olmaları nedeni ile iyi ölüme ilişkin düşünceleri daha olumlu olabilir. Ayrıca bu sonucu ölüm konusunda bilgisi olan (eğitimleri sırasında bilgi edinen) öğrencilerimizin iyi ölüm puan ortalamalarının, eğitimleri sırasında iyi ölüm kavramını duymayan öğrencilerden daha yüksek olması desteklemektedir. Bu durum iyi ölüm kavramında ve iyi ölüm elementleri hakkında eğitimin iyi ölüme ilişkin farkındalık durumunu artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Frommelt (2003) uzun süreli ölüm kavramı hakkında eğitim alan hemşirelik

öğrencilerinin eğitimleri sonrasında ölüme karşı olumlu tutumlar geliştirdiklerini belirtmiştir.

Araştırmanın sınırlılığı

Bu çalışma tek merkezde yürütüldüğü için örneklem büyüklüğü küçüktür. Literatürde konu ile ilgili çalışmaların kısıtlılığı bulguların tartışılmasını sınırlamıştır.

SONUÇ

Çalışmamızın sonucu hemşirelik öğrencilerinin iyi bir ölüm algısına sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak eğitim programında ölüm, ölmekte olan hastaların bakımı, iyi ölüm elementleri vb. konuları hemşirelik eğitimi sırasında zorunlu derslerde yer almasının yanı sıra seçmeli derslerde yer almasının önemli olduğunu söylenebilir.

Teşekkür

Çıkar çatışması beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Yazar katkıları

Yazının ortaya çıkması ve sürdürülmesine katkıda bulunma:

Plan, tasarım: ÇB

Finansman: ÇB

Materyal: ÇB

Veri toplanması / toplanan verilerin analize ÇB, AE,

AH, ÖE, SG, ÜE

Hazırlanması için işleme: ÇB, AE, ÜE

Veri analizi: ÇB

Literatürün gözden geçirilmesi: ÇB, SG, ÖE, AH

Kaleme alma ve düzeltmeler: ÇB

Kontrol etme ve gözden geçirme: ÇB

Kurumsal ve finansal destek beyanı

Araştırmada Başkent Üniversitesi Araştırma Etik Kurulundan kurumsal destek alınmıştır. (Karar no: 62310886-604.01.01).

KAYNAKLAR

- Terkamo-Moisio, A., Kvist, T., & Pietilä, A. (2016). Autonomy and Human Dignity Are Key Features of a Good Death in Finnish Nurses' Conceptions: A Phenomenographic Study. *Journal of Hospice & Palliative Nursing, 18*, 450–458.
- Bilge, A., Embel, N. & Kaya, F.G. (2013). Sağlık Profesyoneli Olacak Öğrencilerin Ölüme Karşı Tutumları, Ölüm Kaygıları Arasındaki İlişki ve Bunları Etkileyen Değişkenler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 4*(3),119-124.
- Brennan, W.C., Prince-Paul, M. ve Wiencek, C.A. (2011). Providing a "Good Death" for Oncology Patients During the Final Hours of Life in the Intensive Care Unit. *AACN Advanced Critical Care Nursing, 22*(4), 379–396.
<https://doi.org/10.4037/NCL0b013e31823100dc>
- Cevik, B., & Kav, S. (2013). Attitudes and experiences of nurses toward death and caring for dying patients in Turkey. *Cancer nursing, 36*(6), 58–65.
<https://doi.org/10.1097/NCC.0b013e318276924c>

- Ceyhan, Ö., Özen, B., Zincir, H., Şimşek, N., & Başaran, M. (2018). How intensive care nurses perceive good death. *Death studies*, 42(10), 667-672. <https://doi.org/10.1080/07481187.2018.1430084>
- Fadıloğlu, Ç. & Aksu, T. (2013). İyi Ölüm Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirliği. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 29, 1-15.
- Frommelt K. H. (2003). Attitudes toward care of the terminally ill: an educational intervention. *The American journal of hospice & palliative care*, 20(1), 13-22. <https://doi.org/10.1177/104990910302000108>
- Haishan, H., Hongjuan, L., Tieying, Z., & Xuemei, P. (2015). Preference of Chinese general public and healthcare providers for a good death. *Nursing ethics*, 22(2), 217-227. <https://doi.org/10.1177/0969733014524760>
- Kent, B., Anderson, N. E., & Owens, R. G. (2012). Nurses' early experiences with patient death: the results of an on-line survey of Registered Nurses in New Zealand. *International journal of nursing studies*, 49(10), 1255-1265. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2012.04.005>
- Koç, Z. & Sağlam, Z. (2008). Determining the Emotions and Opinions of Nursing Students Related to End-Of-Life Care and Death State. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*;12(1), 14-21.
- Kunsongkeit, W. (2017). Good death nursing care at home as perceived by nurses in a primary care unit. *The Journal of Faculty of Nursing Burapha University*, 25, 84-94.
- Macleod, R., Crandall, J., Wilson, D., & Austin, P. (2016). Death anxiety among New Zealanders: The predictive role of gender and marital status. *Mental Health Religion & Culture*, 19(4), 339-349.
- Mori, M., Kuwama, Y., Ashikaga, T., Parsons, H. A., & Miyashita, M. (2018). Acculturation and Perceptions of a Good Death Among Japanese Americans and Japanese Living in the U.S. *Journal of pain and symptom management*, 55(1), 31-38. <https://doi.org/10.1016/j.jpainsymman.2017.08.010>
- Özer, Z., Yıldırım, D., & Bölüktaş, P.R. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin ölüme karşı tutumları. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(4),1-13.
- Özyalçın, D. (2019). Kanser Hastaları, hasta yakınları ve hemşirelerin ölüme ve iyi ölüme ilişkin görüşleri. Başkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Şahin, M., Demirkıran, F., & Adana F. (2016) Hemşirelik Öğrencilerinde Ölüm Kaygısı, Ölmekte Olan Bireye Bakım Verme İsteği ve Etkileyen Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 7(3),135-141.
- Schwartz, C. E., Mazor, K., Rogers, J., Ma, Y., & Reed, G. (2003). Validation of a new measure of concept of a good death. *Journal of palliative medicine*, 6(4), 575-584. <https://doi.org/10.1089/109662103768253687>
- Silva, R.S., Pereira, A., & Muss, F.C. (2015). Comfort for a good death: perspective nursing staffs of intensive care. *Escola Anna Nery*, 19(1), 40-46.
- Tang, C. S., Wu, A. M., & Yan, E. C. (2002). Psychosocial correlates of death anxiety among Chinese college students. *Death studies*, 26(6), 491-499. <https://doi.org/10.1080/074811802760139012>
- Topuz, İ. (2013). Ölüm algısı ölçeği Türkçe versiyonunun geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 279-300.
- Uysal, N., Ceylan, E., & Koç, A. (2019). Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Ölmekte Olan Bireyin Bakımına İlişkin Tutumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1), 98 -105
- Uzunkaya, P. (2016). Onkoloji kliniklerinde çalışan hemşirelerin ölmekte olan hasta bakımına ve saygın ölüm ilkelerine ilişkin tutumları ile iyi ölüme yönelik görüşlerinin belirlenmesi. Hacettepe Üniversitesi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- Yılmaz, E., & Vermişli, S. (2015). Yoğun bakımda çalışan hemşirelerin ölüme ve ölmekte olan bireye bakım vermeye ilişkin tutumları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 41-46.